

Загальнодержавне проведення ДПА-4 можливе вже з 2027 року, однак рішення про це має бути ухвалено на рівні держави після врахування багатьох чинників. Разом із тим, моніторинг двох пілотних проєктів засвідчив, що результати нового формату ДПА значно менше схильні до суб'єктивних узагальнень, ніж внутрішнє шкільне

оцінювання, а інструментарій ДПА, розроблений Українським центром оцінювання якості освіти, має високу надійність та об'єктивність. Пілотування підтвердило доречність змісту та формату тестових зошитів, засвідчивши позитивне сприйняття їх педагогами та учнями.

Список використаних джерел

1. Звіт Українського центру оцінювання якості освіти «Про результати проведення пілотної державної підсумкової атестації». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/12/ZVIT_DPA.pdf.
2. Матеріали для вчителів за результатами загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/materialy/>.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.01.2026 № 15 «Про затвердження Календарного плану організації проведення у 2026 році апробації моделі проведення державної підсумкової атестації осіб, які завершують здобуття початкової освіти, у формі зовнішнього незалежного оцінювання». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2026/01/nakaz-MON_15.pdf.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.08.2025 № 1152 «Про апробацію моделі проведення державної підсумкової атестації осіб, які завершують здобуття початкової освіти, у формі зовнішнього незалежного оцінювання». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/95375/.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2025 № 1597 «Про підготовку та впровадження з 2029 року державної підсумкової атестації осіб, які завершують здобуття базової середньої освіти, у формі зовнішнього незалежного оцінювання». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/96018/.
6. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 4/4-20 «Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf.
7. Сайт Українського центру оцінювання якості освіти, розділ «Державна підсумкова атестація». URL: <https://testportal.gov.ua/derzhavna-pidsumkova-atestatsiya/>.
8. Тестовий зошит «Читаю та пишу з Данилком і Софійкою» з мовно-літературної галузі. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/Ukrayinska-mova-CHastyna_2-Zoshyt-DPA-4-2025-na-sajt.pdf.
9. Тестовий зошит «Міркую та розв'язую з Данилком і Софійкою». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/Matematyka-CHastyna_1-Zoshyt-DPA-4-2025-na-sajt.pdf.
10. Тестовий зошит «Досліджую з Данилком і Софійкою». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/Matematyka-CHastyna_2-Zoshyt-DPA-4-2025-na-sajt.pdf.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ НУШ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Г. Браткова

Реформа загальної середньої освіти зміщує фокус уваги з накопичення знань, здебільшого теоретичних, на опанування школярами практичних навичок та життєвих компетентностей. Концепція «Нова українська школа» критерієм ефективності освіти визначає здатність випускника бути успішним у житті після навчання у школі, готовність жити та діяти в суспільстві, тому освітній процес є однією з умов і ключовим механізмом соціалізації індивіда. Окрім того, потреба в розвитку соціальних навичок стає критично важливою для підлітків в епоху цифрової трансформації суспільства та дефіциту живого спілкування в умовах дистанційного навчання.

Інтегративною якістю особистості, яка дозволяє людині адекватно адаптуватися в соціумі, є соціальна та громадянська компетентності, що визначені як обов'язковий результат навчання.

У січні 2026 р. навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ СОШПО було проведено моніторингове дослідження стану сформованості соціальної компетентності учнів. Мета

моніторингу полягала в аналізі діяльності педагогів з формування соціальних навичок, стану сформованості складових соціальної компетентності учнів.

Соціальна компетентність – це інтегрована здатність особистості визначати особистісні ролі в суспільстві, встановлювати соціальну взаємодію з урахуванням позицій інших, співпрацювати в команді, брати відповідальність за спільний результат. Рівень сформованості соціальної компетентності визначає успішність діяльності людини в соціумі.

На думку опитаних учителів, освітній процес у школі забезпечує формування у дитини соціальної компетентності: 70 % респондентів обрали відповідь «повною мірою», 30 % – «скоріше так, ніж ні». Батьки згодні з цим твердженням: 67 % обрали відповідь «повною мірою», 33 % – «скоріше так, ніж ні».

Соціальна компетентність включає в себе такі компоненти:

– когнітивний (знансвий), що містить знання про правила комунікації, спілкування, співпраці з оточуючими; осмислення наявних у суспільстві

соціальних норм та цінностей;

– емоційно-ціннісний включає ставлення дитини до норм і цінностей, емоційне переживання й усвідомлення необхідності відповідати цим нормам; усвідомлення себе як члена групи, ставлення до іншої людини (увага, співчуття, милосердя, допомога, толерантність тощо);

– поведінковий виявляється в умінні діяти відповідно до соціально прийнятих норм, у виборі способів спілкування та зразків поведінки, адекватних ситуації, шляхів вирішення конфліктних ситуацій.

Згідно з відповідями вчителів, вони навчають учнів правилам поведінки в суспільстві, добирають модель поведінки, відповідно до ситуації; діяти, співпрацювати в команді (домовлятися, узгоджувати суперечки, знаходити компроміси); формують цінності взаємоповаги, взаємопідтримки у стосунках між людьми; співчуття, здатність співпереживати, допомогати людям. Педагоги також привчають учнів узгоджувати свої потреби, інтереси з інтересами оточуючих, працюють над розвитком уміння

аргументовано відстоювати власну позицію, розпізнавати негативні соціальні явища та протидіяти їм.

Для того, щоб виховати життєво компетентних та соціально активних громадян, недостатньо вербальних методів навчання. Для формування соціальної компетентності вчителі використовують різні види діяльності: комунікативні (інтерактивні, проєктні, ігрові) технології як умову активності та взаємодії учнів; створюють навчальні ситуації, коли учні вимушені самостійно робити вибір; організовують групову роботу; використовують діалогічні методи навчання, організовують дискусії (рис. 1).

Однією з ефективних форм розвитку соціальної компетентності учнів є соціальна практика. Участь у конкретних соціальних проєктах сприяє прояву здібностей підлітків, набуттю ними соціальних знань, опануванню необхідних для компетентної поведінки способів мислення і дії. Згідно з відповідями педагогів, 50 % часто залучають учнів до участі в соціальних проєктах (рис. 1).

Рисунок 1. Форми роботи, що використовують учителі для формування в учнів соціальної компетентності

Інструментом розвитку соціальних навичок є також формувальне оцінювання, що дає змогу виявити прогрес дитини у взаємодії з іншими, відповідальності, ініціативності. Однак, цей вид оцінювання поки що перебуває на етапі впровадження, не став повсякденним інструментом у роботі вчителів: майже половина з них (48%) звертаються до нього час від часу. Менше чверті учнів підтвердили, що застосовуються такі складові формувального оцінювання, як самооцінювання (24%) та взаємооцінювання (9%). Життєвий вибір особистості, побудова реальної моделі поведінки ґрунтується на ціннісних орієнтаціях.

Ціннісні орієнтири виступають важливим чинником, що зумовлює мотивацію дій і вчинків особистості. Згідно з відповідями учнів, пріоритетними для них є такі життєві цінності: любов, щасливе життя в родині; свобода, можливість вільного вибору способу життя; матеріальний достаток – таким чином, вони налаштовані, перш за все, на задоволення власних інтересів. Варто зауважити, що цінності, пов'язані з життям у соціальному середовищі, є менш пріоритетними для учнів: більше половини (56%) назвали доброту, співчуття, допомогу оточуючим. Однак, значно менша частина підлітків вважає важливими й інші соціальні цінності (рис. 2).

Рисунок 2. Соціальні цінності, що є важливими для учнів

У підлітковому віці ключовим у розвитку є особистісне самовизначення, самопочуття та самосприйняття себе як індивідуума. З іншого боку, соціальна компетентність – це спроможність людини жити разом з іншими, уміння пристосовуватися, діяти в різних соціальних умовах. Складовою соціальної компетентності є здатність особистості розв'язувати життєві проблеми, пов'язані з функціонуванням соціальних ролей, можливість змінювати свою поведінку залежно від ситуації.

Більшість учнів (67%) розуміють необхідність існування для суспільства певних норм і правил поведінки; чітко розрізняють і легко виконують різні соціальні ролі (78% опитаних), але решті (22%) респондентів удається це не в повній мірі. За результатами самооцінки, 79% підлітків уміють працювати

в команді.

Соціальна компетентність передбачає не тільки достатній рівень уміння будувати партнерські стосунки, здатність до кооперації на рівноправній основі, але і соціальну адаптованість: усвідомлення свого «Я» як представника соціальної спільноти, уміння пристосовуватися до життя в суспільстві: успішно співіснувати, взаємодіяти з оточуючими, співвідносити свої інтереси з інтересами інших, ефективно виконувати різні соціальні ролі. Згідно з опитуванням, 67% підлітків готові співвідносити власні потреби та інтереси з інтересами оточуючих. Однак лише третина (33%) завжди готова підтримати рішення більшості та діяти відповідно до нього, навіть якщо це рішення їм не подобається (рис. 3).

Рисунок 3. Готовність учнів до взаємодії з соціальним середовищем

Формування соціальної компетентності потребує виховання у школярів уміння володіти своїми емоціями, певного емоційного ставлення до оточуючих. Третина підлітків (33%) вважають, що вміють завжди керувати своїми емоціями; 22% учнів відповіли, що їх завжди дратує, коли співрозмовник не погоджується з їхньою позицією, решта (78%) час від часу не можуть стримати свої емоції. Менше половини респондентів (44%) завжди можуть спокійно, адекватно сприймати критику, визнавати свої помилки. Ці відповіді учнів свідчать про обмежений характер культури почуттів.

Анкетування учнів показало, що сутність соціальних цінностей усвідомлюється, але не завжди проявляється в поведінці. Лише 33% респондентів можуть бути привітними з людьми, які їм не подобаються; здатні підтримати рішення більшості і діяти відповідно до нього; уміють домовлятися, узгоджувати суперечки, знаходити компроміс. Можуть толерантно, спокійно захищати власну думку, позицію, згідно з самооцінкою, 56% підлітків.

Одним із найважливіших чинників соціального розвитку підлітка є соціальна активність, що одночасно виступає умовою формування особистісних соціальних якостей та результатом реалізації соціальної компетентності, показником успішної соціалізації

особистості. Учні в умовах соціальної практики постають як активні суб'єкти життєдіяльності, особи, які реалізують свої потенційні можливості, вчаться самостійно діяти, приймати рішення та відповідати за їхні наслідки.

Опитування учнів засвідчило, що усвідомлюють себе активними членами суспільства третина (33%) респондентів. Система доцільних доручень є ефективним засобом педагогічного впливу. Як показують результати опитування, педагоги не повною мірою використовують цей інструмент: 44% опитаних ніколи не беруть участі у громадській діяльності, проектах доброчинності, волонтерському русі тощо. Учнівське самоврядування, що є традиційною формою розвитку соціальних навичок у школі, цікаве для 33% опитаних.

Індикатором зрілості особистості є її соціальна відповідальність. Вона виявляється в умінні людини виконувати свої обов'язки на відповідному соціальному та культурному рівні. Дві третини опитаних учнів (67%) усвідомлюють відповідальність за свої рішення та вчинки; 56% зазначили, що вони зважено ставляться до спільних рішень і домовленостей та визнають власні помилки, готові їх виправляти (рис. 4).

Рисунок 4. Відповідальність учнів за свої дії (за результатами самооцінки)

Важливою складовою соціальної компетентності є сформованість Я-образу людини, що означає здатність визначати свою думку, позицію та захищати її; відповідати за власні рішення, керувати своїми емоціями. Загалом батьки більш, ніж учні, впевнені в наявності цих якостей у їхніх дітей (рис. 5).

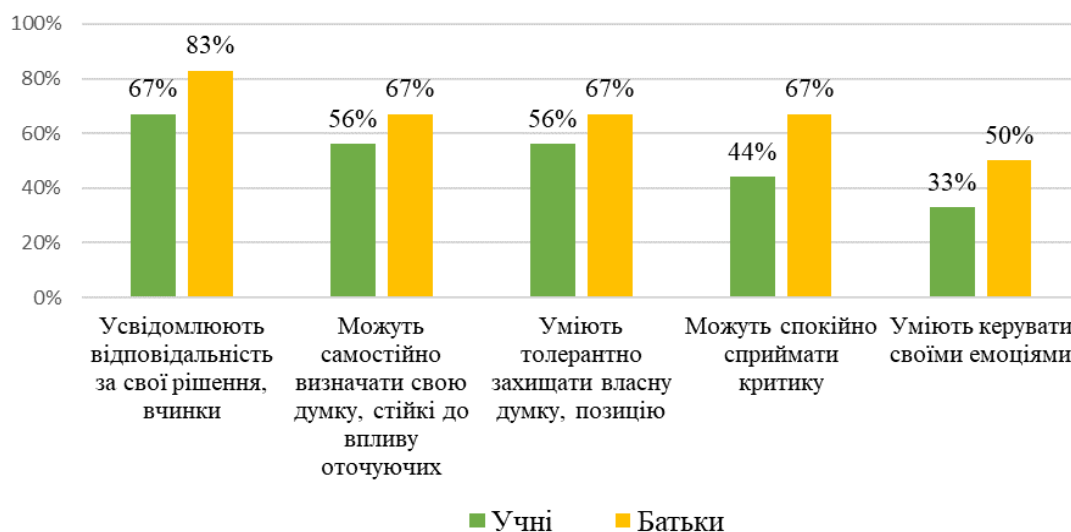

Рисунок 5. Сформованість Я-складової соціальної компетентності в учнів

Адаптація в суспільстві вимагає від людини наявності відповідних психологічних властивостей і соціальних навичок. Успішна адаптація – це не просто пасивне підлаштування, а активний процес взаємодії, де людина узгоджує власні очікування та можливості з

вимогами соціуму.

Рівень упевненості батьків у здатності своїх дітей до соціальної адаптації є нижчим порівняно з самооцінкою самих підлітків (рис. 6).

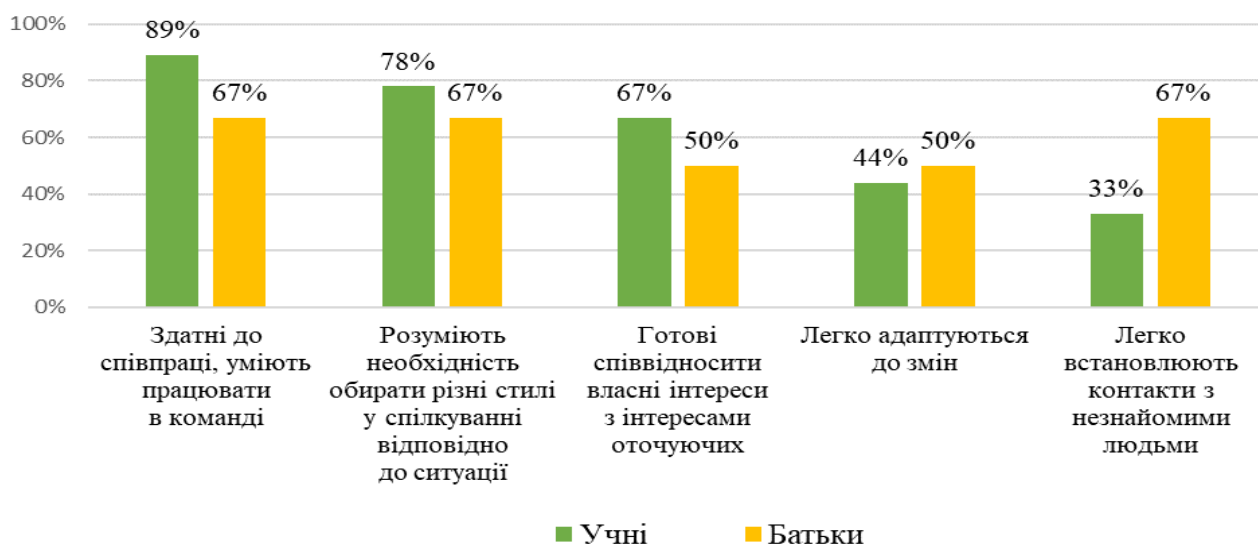

Рисунок 6. Здатність учнів до соціальної адаптації

Соціальна компетентність є одним із пріоритетів сучасної освіти, оскільки забезпечує здатність випускника школи успішно адаптуватися в суспільстві, будувати конструктивні стосунки з оточуючими, приймати відповідальні рішення.

В умовах НУШ формування соціальної компетентності має бути невід'ємною частиною всього

освітнього процесу. Для ефективного розвитку соціальних навичок необхідно змінити формальний підхід на практико-орієнтований: упроваджувати в освітній процес інтерактивні методи навчання, групову роботу, метод проєктів, формувальне оцінювання; залучати школярів до самоврядування та волонтерської практики.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://surli.cc/eetcka>